

PAREIGŪNŲ PRIEŠAIKOS REIKŠMĖ LIETUVOS ISTORIJOJE IR KONSTITUCINĖJE TEISĖJE

Jolanta Linkienė

*Utenos kolegija, Verslo ir technologijų fakultetas
Maironio g. 18, Utena*

Anotacija

Priesaika buvo žinoma dar nuo senovės laikų. Apeiginio ar religinio pobūdžio priesaika, iš pradžių siejama daugiau su papročiais bei moralinėmis normomis, vėliau įgijo kitokią reikšmę, ypač kuomet tai buvo įtvirtinta teisiniuose dokumentuose. Priesaikos esmė – visuomenėje pripažįstamų vertybių puoselėjimas, pagarba žmogui, ištikimybė valstybei, sąžiningumas, teisingumas. Straipsnyje analizuojama pareigūnų priesaikos reikšmė Lietuvos istorijoje ir teisėje. Istorinė teisės šaltinių analizė parodė, kad paprotinio, religinio, o vėliau ir teisinio pobūdžio priesaika tampa pagrindiniu teisingumą palaikančiu metodu. Pareigūnų priesaika dabartinės LR Konstitucijos kontekste yra svarbi šiais aspektais: pareigūnas gauna įgaliojimus veikti tik prisiekus; nesilaikant priesaikos galima netekti užimamų pareigų; tuo pačiu tai yra teisiškai reikšmingas įsipareigojimas valstybei ir tautai.

Reikšminiai žodžiai: priesaika, pareigūnai, Lietuvos Statutai, iškilmingas pasižadėjimas, Konstitucija.

Įvadas

Priesaika žinoma dar nuo senovės laikų. Tai buvo susiję su religinėmis apeigomis, paprotine bei kanonų teise. Bene geriausiai žinoma Hipokrato priesaika, kurioje išdėstyti medikų etikos principai, ir kurios atsiradimas siejamas net su IV amžiumi prieš Kristų. Dar ir dabar neretai galime išgirsti žmones, siekiančius patvirtinti teisybę, sakant “prisiekiu savo motinos (vaikų, savo) sveikata”. Apeiginio ar religinio pobūdžio priesaika, iš pradžių siejama daugiau su papročiais bei moralinėmis normomis, vėliau įgijo kitokią reikšmę, ypač kuomet tai buvo įtvirtinta teisės dokumentuose. Priesaikos esmė – visuomenėje pripažįstamų vertybių puoselėjimas, pagarba žmogui, ištikimybė valstybei, sąžiningumas, teisingumas. Gali būti išskiriamos įvairios priesaikos rūšys: Hipokrato, pilietybės, pareigūnų, ištikimybės, vargšų priesaika (pvz., kuomet asmuo teisme prisiekdavo, kad tikrai neturi jokio turto ir pajamų)¹ ir pan.

Šiuolaikinėje teisėje priesaikos svarba taip pat yra didelė, tačiau neretai jai suteikiamas daugiau ideologinis ar ceremoninis vaidmuo, o prisimenama jos reikšmė tik tuomet, pavyzdžiui, kai valstybės pareigūnui pradedamas apkaltos procesas, įtariant sulaužius priesaiką. Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina Seimo narių, Prezidento, Vyriausybės narių, teisėjų ir kitų valstybės pareigūnų priesaiką. Pažymėtina ir tai, kad net senaties terminai nėra taikomi teikimui pradėti apkaltos procesą tuo pagrindu, jei asmuo šiuurškščiai pažeidė Konstituciją ar sulaužė priesaiką. Tai leidžia kalbėti apie išskirtinę priesaikos, kaip teisinio instituto reikšmę.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti pareigūnų priesaikos reikšmę Lietuvos istorijoje ir teisėje. Analizė atliekama tyrinėjant istorinius Lietuvos teisės dokumentus, taip pat pateikiama dabartinės

¹ Žr. Pauper’s Oath. Peržiūrėta 2017-01-15,

http://www.co.bastrop.tx.us/upload/page/0085/docs/PAUPERS_OATH_MANDATORY_REQUIREMENTS.pdf

Lietuvos Respublikos Konstitucijos analizė pareigūnų priesaikos reikšmei atskleisti. Šiam tikslui pasiekti straipsnyje buvo taikytas istorinis, teisės aktų ir kitų teisės šaltinių analizės metodai. Skirtingų epochų priesaikos esmei atskleisti buvo naudotas lyginamasis metodas. Išvados pateikiamos taikant apibendrinimo metodą.

Priesaikos reikšmė Lietuvos teisės istoriniuose dokumentuose

Kaip ir minėta, priesaika atkeliavo iš religijos, kuomet buvo prisiekama Dievui ir tai buvo laikoma svarbiu pasižadėjimu. Pavyzdžiui, Vokiečių ordino taikos sutartyje su atkritusiais Pamedžionių, Varmijos ir Natangijos sričių gyventojais (1249 m.) buvo paminėta, kad jei naujakrikštai nenorėdami netekti laisvės ir „būti toliau žmogaus valdomi dėl nuodėmės, mūsų ir kitų aukščiau minėtų asmenų akivaizdoje, tvirtai, ištikimai savo valia prižadėjo dievui, Romos bažnyčiai ir dažnai minimiesiems broliams, kad jie patys arba jų vaikai nesilaikys toliau šių arba kitų pagoniškų papročių...“². Apie paprotinę teisę užsimenama ir Gedimino pasiuntinio žodžiuose, „pasakytuose Rygoje popiežiaus legatų ir prelatų akivaizdoje. Dokumente teigiama, kad Gediminas „dievų galybe yra prisiekęs, kad jokių kitu įstatymu nenorėtų naudotis, o tik tuo, kuriuo naudodamiesi gyveno jų protėviai“³.

Pamedės teisyne (1340 m.) priesaikai skiriama didelė reikšmė. Pvz., čia paminėta, kad „jei koks žmogus siekia su liudininkais ir yra nugalimas priesaikose, tai jis pralaimi tą bylą, kurioje jis kaltinamas, ir negali reikalo atitaisyti. Ir kiekvienas liudininkas nustoja pusės markės. Jei nieštesi liudininkas, kuris turi prisiekti, tas pirmą kartą išsiperka puse markės, antrą kartą – vėl puse markės. O jei jis neištesis kartą, ta negali išsipirkti, bet tas, kuris atveda liudininkus, pralaimi toje byloje, kurioje anas turėjo prisiekti, ir kiekvienas liudininkas moka pusę markės baudos“⁴. Priesaika svarbi išsiteisinant žaginimo, vagystės, užpuolimo ir kitose bylose: „Jei kam nors kas nors pavagiama ir nusekama pėdomis į kaimą, tai tas negalioja: jei nebent sekėjas, kuris buvo apvogtas, kaltina kaimą vagyste. Šiuo atveju kaimas išsiteisina dvylikos žmonių priesaikomis, jei drįsta“⁵; „Jei žmogus yra kaltinamas užpuolęs kitą jo namuose, tai jis turi išsiteisinti prisiekdamas su 11 asmenų prie šventenybės, jei drįsta“⁶. Čia kalbama ir apie kreivą priesaiką bei už jas taikomas bausmes: „Jei koks žmogus prisiekia dėl nusižengimo (frevel) arba kito dalyko, liečiančio gyvybę, tai turi mokėti pusę markės: tikrai jei taip prisiekia dėl skolos, tai nieko“⁷. Pasak V. Andriulio ir M. Maksimaičio, „Pamedės teisyne buvo numatytos dvi priesaikos rūšys: paprastoji priesaika ir priesaika prieš šventenybes. Priesaikos būdą lėmė nusikaltimo sunkumas. Priesaikos ceremonias prasidėdavo, pasibaigus teisminiam rungimuisi, nulėmusiam, kuriai šaliai leidžiama prisiekti“⁸.

Pirmajame Lietuvos Statute (1529 m.) taip pat gausu priesaikos reikalavimų. Pvz., kalbama apie nesveiko vyro priesaiką, atsisakius vykti karan: „Bet jeigu ligonis negalėtų vykti pas mūsų etmoną, tai turi tatai įrodyti urėdui arba karūžui, arba žemininkams, kurie turi patvirtinti etmono akivaizdoje savo garbe ir priesaika, kad jis tikrai yra nesveikas“⁹. Arba apie bajorystės įrodymą: „jeigu kas kam sakytų, kad jis nesąs bajoras, tai tas, kuris savo kilmę įrodinėja, turi pristatyti du bajorus iš tėvo ir iš motinos

² Vokiečių ordino taikos sutartis su atkritusiais Pamedžionių, Varmijos ir Natangijos sričių gyventojais (padaryta 1249 m. vasario 7 d. Christburge), Gelumbauskienė R., Šapoka G. (Sudarytojai), Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Justitia, 2012. p. 15

³ Andriulis V. et Al, Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002. p. 37

⁴ Pamedės teisyne (1340 m.) Gelumbauskienė R., Šapoka G. (Sudarytojai), Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Justitia, 2012. p. 77

⁵ Ten pat, p. 79

⁶ Ten pat

⁷ Ten pat, p. 81

⁸ Andriulis V. et Al, Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002. p. 54

⁹ Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.), Gelumbauskienė R., Šapoka G. (Sudarytojai), Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Justitia, 2012. p. 99

pusės, o tie turi prisiekti <...>jeigu giminė būt išnykusi, bet jis būtų čiabuvis, tai turi pristatyti bajorus – šlėktas iš kaimynystės, kurie jį pažintų ir žinotų, kad jis yra bajoras. O tie bajorai, kuriuos jis pristatys, turi jo akivaizdoje prisiekti, kad jis savo kilme yra bajoras <...>O jeigu tame krašte, iš kur yra kilęs, eitų karas, tai turi pristatyti du žmones – bajorus, kurie būtų iš to krašto, iš kur jis yra, ir jie turi prisiekti jo akivaizdoje, kad jis savo kilme yra bajoras“¹⁰. Arba yra nustatyta kas po teismo sprendimo ir priesaikos ieškotų to, ką anksčiau prarado: jei kas nors, iškėlęs kam nors ieškinį, leistų atsakovui prisiekti ir tas būtų prisiekęs, o paskui tas, kuris leido atsakovui prisiekti, apkaltintų jį, kad jis neteisingai prisiekęs, tada jis neturi iš naujo ieškinio kelti, nes jis pats leido atsakovui prisiekti“¹¹. Priesaikos svarba atsispindi ir aštuntajame Statuto skyriuje, pvz., norint atimti žemę: „jeigu kurie vyskupai ir dvasiškiei, tiek Romos, tiek ir graikų tikėjimo, ir kunigaikščiai, ir ponai, ir ponų našlės, ir žemininkai turėtų dvarus ir žmones, ir žemes, medžiokles, miškus, ežerus ir bebrynus, apribotus ribomis ar ežiomis, ir jeigu kas norėtų, peržengdamas ribas ar ežias, kito žemėn įsibrauti, žmones, medžiokles, miškus, ežerus, pievas ir bebrynus atimti, norėdamas jį iš to turto išstumti, tai abi pusės turės pateikti teismui po aštuoniolika liudininkų, ir tas, kurio įrodymus teisėjas ras labiau įtikinančius, turės dėl visa ko pats septintasis prisiekti, kartu su savo šešiais liudininkais, iš anksčiau minėtų luomų“¹².

Antrajame Lietuvos Statute (1556 m.), pvz., kalbama apie pilies teisėjo priesaiką: „Nustatome, kad vaivados ir visi mūsų pavietinių pilių ir dvarų seniūnai ir laikytojai, kiekvienas jų atskirai, turi savo pareigybėje parinkti gerą žmogų šlėktą, tame pat paviete įsikūrusį ir prisiekusį, kuris visada privalės kartu su pilies pareigūnu teisti ir spręsti visas teismo bylas, kurios priklausys mūsų piliai ar dvarui“¹³.

Trečiojo Lietuvos Statuto (1588 m.), pvz., ketvirtajame skyriuje „apie teisėjus ir teismus“ 1 dalyje kalbama apie teismo raštininko priesaiką, kurioje jis pasižada viską tiksliai užrašinėti¹⁴. Arba devintajame skyriuje „Apie pavietų pakamarius, apie teises į žemę, (valdų) ribas ir ežias“ 1 dalyje kalbama apie pavietų pakamarių skyrimą ir jų priesaiką, tarnauti teisingai¹⁵. Šiose dalyse pateikiamas priesaikos tekstas.

Pareigūnų priesaika minima 1791 m. gegužės Konstitucijoje (Valdymo įstatyme) VII dalyje kalbant apie karalių, ir čia pabrėžiama: „Kiekvienas karalius, įžengęs sostan, prisieks Dievui ir Tautai laikytis šios Konstitucijos ir *pacta conventa*¹⁶, kurios bus sudarytos su dabartiniu, sostui skirtu Saksonijos elektoriumi ir kurios jį saistys, kaip ir senosios“¹⁷.

Apibendrinant visa tai, galima teigti, kad priesaika analizuotuose šaltiniuose siejama su religiniais ir paprotiniais aspektais, pasitelkiant liudytojus arba jų priesaiką, siekiant išsiteisinti, įrodyti savo statusą, garbingai tarnauti ir laikytis įstatymų. Neretai yra reikšminga ir priesaikos vieta.

Pareigūnų priesaikos reikšmė Lietuvos prieškario konstitucijose

1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos 35 paragrafe teigiama, kad “Kiekvienas atstovas, pradėdamas eiti savo pareigas, prisiekia arba iškilmingai pasižada būti ištikimas Lietuvos Respublikai,

¹⁰ Ten pat, p. 102

¹¹ Ten pat, p. 117

¹² Ten pat, p. 124

¹³ Antrasis Lietuvos Statutas (1556 m.), Ten pat, p. 146

¹⁴ Žr. Статут Великого княжества Литовского 1588 года. Žiūrėta 2017-02-20, <http://starbel.narod.ru/statut1588.htm>

¹⁵ Žr. Статут Великого княжества Литовского 1588 года. Žiūrėta 2017-02-20, http://starbel.narod.ru/statut1588_9.htm

¹⁶ Suderintos sutartys

¹⁷ Valdymo įstatymas (1791 m. gegužės 3 d. Konstitucija), Gelumauskienė R., Šapoka G (Sudarytojai), Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Justitia, 2012, p. 61

saugoti jos įstatymus ir sąžiningai vykdyti Tautos atstovo įgaliojimus”¹⁸. Konstitucijos 42 paragrafe kalbama apie Prezidento priesaiką: “Respublikos Prezidentas, pradėdamas eiti savo pareigas, prisiekia arba iškilmingai pasižada visomis savo pajėgomis rūpintis Respublikos ir Tautos gerove, saugoti Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas”¹⁹. Arba 58 paragrafas skelbia: „Pradėdami eiti savo pareigas, Ministeriai prisiekia arba iškilmingai pasižada bešališkai ir sąžiningai eiti savo pareigas ir pildyti Konstituciją bei įstatymus“²⁰. Šiose Konstitucijos nuostatose vartojamos dvi sąvokos: „prisiekia“, „iškilmingai pasižada“. Nors kai kurie autoriai²¹ teigia, kad šios sąvokos dažniausiai vartojamos vienareikšmiškai, tačiau galima atrasti ir tam tikrų skirtumų. Pvz., išrinktojo Prezidento Aleksandro Stulginskio 1922 m. gruodžio 21 d. priesaikos tekstas skamba taip: „Aš, Aleksandras Stulginskis, prisiekiu Visagaliui Dievui, trejybėje Vienam Esančiam, visomis savo pajėgomis rūpintis Lietuvos ir tautos gerove, saugoti Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas. Taip man Dieve padėk. Amen.“²² Šiuo atveju, iš teksto galime teigti, kad tai yra priesaika. Tuo tarpu, pvz., Prezidento Kazio Griniaus 1926 m. birželio 8 d. priesaikos tekstas yra toks: „Aš, Kazys Grinius, iškilmingai pasižadu visomis savo pajėgomis rūpintis Respublikos ir Tautos gerove, saugoti Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas“²³. Čia galėtų būti kalbama apie iškilmingą pasižadėjimą. Arba Prezidento Antano Smetonos 1938 m. gruodžio 12 d. priesaikos tekstas parodo religinius įsitikinimus: „Visagalio Dievo akivaizdoje prisiekiu, kad vadovaudamas valstybei, rūpinsiuosi tautos vieningumu, saugosiu jos garbę, ugdysiu Lietuvos galią ir gerovę ir duotą man konstitucijos galią vykdysiu teisingai, visuomet atsimindamas savo atsakymą už Lietuvos ateitį ir dabartį. Didingoji senosios Lietuvos praeitis ir sunki Nepriklausomybės atstatymo kova teskatina mane prie to. Kad taip man, Dieve, padėtumei“. Skirtumai gali būti susiję su tuo, kad priesaika duodama išreiškiant religinius įsitikinimus, o iškilmingas pasižadėjimas – dažniausiai be jų.

Pastebėtina ir tai, kad įsipareigojimai, duodami priesaikoje, taip pat skiriasi: Seimo nariai prisiekia ištikimybę Lietuvai, įstatymų saugojimą bei deklaruoja sąžiningumą; Prezidentas pasižada rūpintis Respublikos ir Tautos gerove, saugoti Konstituciją ir įstatymus, deklaruoja sąžiningumą bei lygybę; Ministeriai pasižada bešališkai ir sąžiningai eiti savo pareigas bei laikytis Konstitucijos bei įstatymų.

1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje taip pat panašiai kalbama apie svarbiausių valstybės pareigūnų priesaiką. Tačiau reikalavimas šioje Konstitucijoje Prezidentui prisiekti remiasi tik priesaika, bet ne iškilmingu pasižadėjimu: „Pradėdamas eiti savo pareigas, Respublikos Prezidentas prisiekia visomis savo pajėgomis rūpintis Respublikos ir Tautos gerove, saugoti įstatymus, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas“²⁴.

1938 m. Lietuvos Konstitucija taip pat yra ypatinga priesaikos atžvilgiu, kadangi 65 str. nurodyta, kad „išrinktas Respublikos Prezidentas perima Valstybės vadovavimą, prisiekdamas Tautos Atstovų akivaizdoje“²⁵. Čia taip pat pateikiami priesaikos žodžiai: “Visagalio Dievo akivaizdoje prisiekiu, kad, vadovaudamas Valstybei, rūpinsiuosi Tautos vieningumu, saugosiu jos garbę, ugdysiu Lietuvos galią ir

¹⁸ 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Žiūrėta 2017-03-02,

[https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_\(1922_m._rugpj%C5%AB%C4%8Dio_1_d.\)#34_s_traipsnis](https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_(1922_m._rugpj%C5%AB%C4%8Dio_1_d.)#34_s_traipsnis)

¹⁹ Ten pat

²⁰ Ten pat

²¹ Žr. Skaistys A., Priesaikos institutas ir jos įgyvendinimo problemos//Jurisprudencija, 2004, t. 54(46) ; 16–28. Žiūrėta 2017-03-03, https://www.mruni.eu/upload/iblock/a63/002_skaistys.pdf

²² Prezidentų priesaikos. Žiūrėta 2017-02-20, <http://www.istorineprezidentura.lt/institucija/prezidentu-priesaikos.html>

²³ Ten pat

²⁴ 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Žiūrėta 2017-02-21,

[https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_\(1928_m._gegu%C5%BE%C4%97s_15_d.\)#IV._V_yriausybc4.97](https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_(1928_m._gegu%C5%BE%C4%97s_15_d.)#IV._V_yriausybc4.97)

²⁵ 1938 m. Lietuvos Konstitucija. Žiūrėta 2017-03-01,

https://lt.wikisource.org/wiki/1938_m._Lietuvos_Konstitucija#X_SKYRIUS._Respublikos_Prezidentas

gerovę ir duotą man Konstitucijos galią vykdysiu teisingai, visuomet atsimindamas savo atsakymą už Lietuvos dabartį ir ateitį. Didingoji Senosios Lietuvos Praeitis ir sunki Nepriklausomybės atstatymo kova teskatina mane prie to. Kad taip man, Dieve, padėtumei“²⁶. Išskirtinis dėmesys Prezidentui šioje Konstitucijoje tik patvirtina tuo metu įsigalėjusią nevaržomą prezidento galią.

Pažymėtina, kad ir teisėjai turėdavo prisiekti, nors tai analizuotose konstitucijose ir nėra nurodyta. Bet, pvz., Teismų santvarkos įstatyme (1933 m.) 130 str. nustatyta, kad „Paskirtasis teisėju, prieš pradėdamas eiti savo pareigas, turi duoti teisėjo priesaiką arba iškilmingąjį teisėjo pasižadėjimą, jeigu į šią vietą jis nėra betarpiškai paskirtas iš kitos teisėjo vietos“²⁷.

Apibendrinant, darytina išvada, kad to meto konstitucijose vyravo du pareigūnų priesaikos tipai: priesaika (dažniausiai kreipiantis ar naudojant Dievo vardą), iškilmingas pasižadėjimas. Priesaikos tekstai skirėsi pagal pareigų reikšmingumą ir atliekamas funkcijas.

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992 m.) ir valstybės pareigūnų priesaika

Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Konstitucijoje²⁸ taip pat skiriamas dėmesys valstybės pareigūnų priesaikai. Pvz., Seimo nario, kaip tautos atstovo statuso įgijimo momentas siejamas būtent su priesaika: „Išrinktas Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime jis prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai“ (59 str. 3 d.). Neprisiekęs Seimo narys netenka Seimo nario mandato. LR Konstitucijos 82 str. nurodyta, kad „Išrinktas Respublikos Prezidentas savo pareigas pradeda eiti rytojaus dieną pasibaigus Respublikos Prezidento kadencijai, po to kai Vilniuje, dalyvaujant Tautos atstovams – Seimo nariams, prisiekia Tautai būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir Konstitucijai, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas“²⁹. LR Konstitucijos 93 str. taip pat nurodyta reikalavimas prisiekti naujai išrinktai Vyriausybei: „Pradėdami eiti savo pareigas, Ministras Pirmininkas ir ministrai Seime prisiekia būti ištikimi Lietuvos Respublikai, laikytis Konstitucijos ir įstatymų“³⁰. 133 str. nustato reikalavimą prisiekti ir valstybės kontrolieriui.

Pažymėtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) Konstitucijos sulaužymą prilygina priesaikos sulaužymui³¹. Taip pat ne kartą Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra pabrėžęs priesaikos reikšmingumą: „Seimo narių, Vyriausybės narių, Konstitucinio Teismo teisėjų, kitų teismų teisėjų, valstybės kontrolieriaus priesaika, kaip ir Respublikos Prezidento priesaika, nėra vien formalus ar simbolinis aktas; atsižvelgiant į tai, kad nurodytų valstybės pareigūnų priesaikos institutas, priesaikos turinys yra įtvirtinti Konstitucijoje, šių asmenų duota priesaika turi konstitucinę teisinę reikšmę ir sukelia konstitucinius teisinius padarinius; nurodytų valstybės pareigūnų priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai reikšmingas ir dėl to, kad duodami priesaiką nurodyti asmenys viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti taip, kaip įpareigoja duota priesaika; nuo priesaikos davimo jiems atsiranda konstitucinė pareiga veikti tik taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiomis aplinkybėmis jos nesulaužyti“³².

²⁶ Ten pat

²⁷ Teismų santvarkos įstatymas (Vyriausybės Žinios. Nr. 419/2900). Gelumauskienė R., Šapoka G. (Sudarytojai), Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Justitia, 2012. p. 257

²⁸ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30)

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30)

³⁰ Ten pat

³¹ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Statuto 230 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. dekreto Nr. 397 „Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūriui Paulauskui“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žiūrėta 2017-03-04, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta262/content>

³² Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žiūrėta 2017-03-04, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta125/content>

Seimo nario (Seimo statutas³³), Prezidento (Prezidento įstatymas³⁴), Vyriausybės (Vyriausybės įstatymas³⁵) narių priesaikos tekstų analizė parodė, kad priesaikos žodžiai yra panašūs. Prezidento priesaikoje papildomai yra įrašyta pasižadėjimas būti visiems lygiai teisingu. Toks pasižadėjimas panašus ir greičiausiai panaudotas iš senesnių Lietuvos konstitucijų. Taip pat Prezidento bei Ministro Pirmininko ir ministrų priesaika pateikiama dviem tekstais, kurie niekuo nesiskiria, išskyrus paskutinį sakinį „Tepadeda man Dievas“.

Seimo statuto 5 str. nurodyta, kad „Seimo narys, šio statuto nustatyta tvarka neprisiekęs arba prisiekęs lygtinai, pagal Konstitucijos 59 straipsnį netenka Seimo nario mandato. Dėl to Seimas priima nutarimą“³⁶. Tuo tarpu Prezidento įstatyme nepriesaikos pasekmės nenurodytos, išskyrus 5 str. 4 dalyje draudimą eiti savo pareigas: „Respublikos Prezidento priesaikos tekstas netaisomas ir nekeičiamas. Šios nuostatos nesilaikymas, kaip ir atsisakymas prisiekti Seimo posėdyje, pasirašyti priesaikos aktą arba pasirašymas su išlygomis reiškia, kad Respublikos Prezidentas neprisiekė ir todėl negali eiti savo pareigų“³⁷. Vyriausybės įstatymo 7 str. 5 d. nurodyta, kad „Nustatytas priesaikos tekstas netaisomas ir nekeičiamas. Tiek šios nuostatos nesilaikymas, tiek atsisakymas prisiekti ar pasirašyti vardinį priesaikos lapą arba pasirašymas su išlyga reiškia, kad Ministras Pirmininkas ar ministras neprisiekė ir negali eiti pareigų“³⁸.

LR Konstitucijoje taip pat kalbama apie Konstitucinio Teismo teisėjų, kitų teismų teisėjų priesaiką.

Ši analizė parodė, kad priesaika yra svarbi trim aspektais: 1) valstybės pareigūnas gali eiti savo pareigas tik prisiekus; 2) priesaikos nesilaikymas sukelia tam tikrų teisinių padarinių – galima netekti užimamų pareigų (kaip ir tokių, specifinių sankcijų nėra, bet šiuo atveju yra svarbu tai, kad pašalintą pareigūną tauta gali pasmerkti moraliai); 3) tai teisiškai reikšmingas įsipareigojimas valstybei ir tautai.

Išvados

1. Priesaikos svarba atsispindi įvairiuose Lietuvos teisės istoriniuose šaltiniuose. Prisiekdavo ne tik karaliai ir aukšti pareigūnai, bet ir kiti asmenys, norėdami įrodyti savo nekaltumą, tiesą, kilmę ir pan. Paprotinio, religinio, o vėliau ir teisinio pobūdžio priesaika to meto istorijoje tampa pagrindiniu teisingumą palaikančiu metodu.

2. Istorinės Lietuvos prieškario konstitucijos taip pat įvirtino priesaikos institutą. Čia išskiriamos dvi valstybės pareigūnų priesaikos rūšys, leidžiančios prisiekti pagal savo įsitikinimus – priesaika arba iškilmingas pasižadėjimas.

3. Priesaikos nėra atsisakoma ir šiuolaikinėje teisėje. Pareigūnų priesaikos analizė dabartinės LR Konstitucijos kontekste parodė, kad ji svarbi šiais aspektais: pareigūnas gauna įgaliojimus veikti tik prisiekus; nesilaikant priesaikos galima netekti užimamų pareigų; tuo pačiu tai yra teisiškai reikšmingas įsipareigojimas valstybei ir tautai.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

³³ Valstybės žinios, 2004, Nr.166-, i. k. 0941010STAT000I-399

³⁴ Valstybės žinios, 2008, Nr. 135-5234 (2008-11-25), i.k. 0931010ISTA0000I-56

³⁵ Valstybės žinios, 1998, Nr. 41(1)-1131 (1998 05 01), i. k. 0941010ISTA000I-464

³⁶ Lietuvos Respublikos Seimo statutas// Valstybės žinios, 2004, Nr.166-, i. k. 0941010STAT000I-399

³⁷ Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas// Valstybės žinios, 2008, Nr. 135-5234 (2008-11-25), i.k. 0931010ISTA0000I-56

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas// Valstybės žinios, 1998, Nr. 41(1)-1131 (1998 05 01), i. k. 0941010ISTA000I-464

1. 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Žiūrėta 2017-03-02, [https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_\(1922_m._rugpj%C5%AB%C4%8Dio_1_d.\)#34_straipsnis](https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_(1922_m._rugpj%C5%AB%C4%8Dio_1_d.)#34_straipsnis)
2. 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Žiūrėta 2017-02-21, [https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_\(1928_m._gegu%C5%BE%C4%97s_15_d.\)#IV._Vyriausyb.C4.97](https://lt.wikisource.org/wiki/Lietuvos_Valstyb%C4%97s_Konstitucija_(1928_m._gegu%C5%BE%C4%97s_15_d.)#IV._Vyriausyb.C4.97).
3. 1938 m. Lietuvos Konstitucija. Žiūrėta 2017-03-01, https://lt.wikisource.org/wiki/1938_m._Lietuvos_Konstitucija#X_SKYRIUS._Respublikos_Prezidentas
4. Andriulis V. et Al, Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002. p. 37
5. Gelumauskienė R., Šapoka G. (Sudarytojai), Lietuvos teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Justitia, 2012.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30)
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Statuto 230 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. dekreto Nr. 397 „Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūriui Paulauskui“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žiūrėta 2017-03-04, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta262/content>
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žiūrėta 2017-03-04, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta125/content>
9. Lietuvos Respublikos Prezidento įstatymas// Valstybės žinios, 2008, Nr. 135-5234 (2008-11-25), i. k. 0931010ISTA0000I-56
10. Lietuvos Respublikos Seimo statutas// Valstybės žinios, 2004, Nr.166-, i. k. 0941010STAT000I-399
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas// Valstybės žinios, 1998, Nr. 41(1)-1131 (1998 05 01), i. k. 0941010ISTA000I-464
12. Pauper’s Oath. Žiūrėta 2017-01-15, http://www.co.bastrop.tx.us/upload/page/0085/docs/PAUPERS_OATH_MANDATORY_REQUIREMENT_S.pdf
13. Prezidentų priesaikos. Žiūrėta 2017-02-20, <http://www.istorineprezidentura.lt/institucija/prezidentu-priesaikos.html>
14. Skaistys A., Priesaikos institutas ir jos įgyvendinimo problemos//Jurisprudencija, 2004, t. 54(46) ; 16–28. Žiūrėta 2017-03-03, https://www.mruni.eu/upload/iblock/a63/002_skaistys.pdf
15. Статут Великого княжества Литовского 1588 года. Žiūrėta 2017-02-20, <http://starbel.narod.ru/statut1588.htm>

IMPORTANCE OF THE OATH OF OFFICIALS IN LITHUANIAN HISTORY AND CONSTITUTIONAL LAW

Jolanta Linkienė

*Utena University of Applied Sciences, Faculty of Business and Technology
Maironio str. 18, Utena*

Summary

The oath is well known from old ages. Ritual or religious oath, initially associated more with customs and moral norms, later it acquired a different meaning, especially when it was legitimated. The point of the oath - upholding values recognized by society, respect for the individual, the state loyalty, conscientiousness, justice. The article analyzes the significance of the oath of officials of Lithuanian history and law. Analysis of historical sources of law showed that customary, religious, and then the legal nature of the oath becomes the main method for supporting justice. The oath of officials in the modern Constitution is important by the following aspects: officer shall be empowered to act only after taking an oath; breach of the oath can be a reason to deprive of his position; it is legally significant commitment to the state and nation.